

прориви газів у момент пострілу, заклинювання патронів при подачі з магазину (у пістолетів), порушення відносності камор барабана і ствола (у револьверів) та інше. Природно, що і за зовнішнім виглядом більшість екземплярів саморобної зброї значно відрізняється від промислових зразків: унаслідок грубої обробки поверхонь деталей, через те, що її виготовляють (частіше за все) із матеріалів, що не є стандартними для зброї, які випускаються промисловістю (наприклад, стволи – із мідних або дюралюмінієвих трубок) і т.п.

Багато саморобних екземплярів зброї, як правило, не є якимись складними механізмами в технічному змісті цього слова, але визначені елементи конструкції зброї як спеціального пристрою для стрільби в них безумовно повинні бути виражені. М.С. Пестун вважає, що до таких елементів відносяться ствол і механізм запалення, на думку В.Н. Ладіна – ствол, замикаючий і запалюючий механізми. Остання точка зору представляється більш обґрунтованою, оскільки в ній найбільш повно відображені основні елементи зброї як особливого механізму. Але однієї цієї ознаки для характеристики зброї все-таки недостатньо.

Отже, при проведенні експертиз, пов'язаних із дослідженням саморобної вогнепальної зброї, експерти повинні використовувати свої спеціальні знання для виявлення обставин, що сприяли або могли сприяти вчиненню даної категорії злочинів. Також розробляти методичні рекомендації з дослідження саморобних зразків вогнепальної зброї, і вивчення причин, які спонукають її виготовлення і застосування.

Підюков П.П., Варлакова Є.О.

ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, ЇХ ТИПОЛОГІЇ ТА ПРИЧИННІ МОТИВАЦІЇ: ПСИХОЛОГО-ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ

Наявність слідчих і судових помилок у діяльності правоохоронних та судових органів нерідко призводить до зниження ефективності їх роботи. Такі помилки, як правило, неминуче тягнуть за собою необґрунтовані закриття або направлення до суду некваліфіковано розслідуваних матеріалів кримінальних проваджень та незаконність прийнятих по ним рішень. Однією з причин слідчих і судових помилок є помилки експертів, тобто суттєві і типові недоліки експертних досліджень ненавмисного характеру, зазвичай без будь-якої заздалегідь обдуманого протиправної мети, які стали причиною неправильних висновків.

Умовно експертні помилки можна поділити на *об'єктивні* (що не залежать від експерта як суб'єкта експертного дослідження) та *суб'єктивні* (що залежать від мислення та дій експерта). Цей поділ, звісно, є умовним, оскільки, як влучно зазначають О.М. Зінін та М.П. Майліс «суб'єктивні помилки самі мають об'єктивну підставу» [1, с. 244].

Серед *об'єктивних експертних помилок* найчастіше зустрічаються: відсутність розробленої методики експертного дослідження; недосконалість методики, що використовується експертом; застосування несправних або

таких, які не мають достатню роздільну здатність, приладів та інструментів; використання неточних математичних моделей і програм для ЕОМ тощо.

Що стосується *суб'єктивних помилок*, то вони здебільшого є наслідком недостатньої професійної компетентності експерта (це може бути причиною незнання екпертом сучасних експертних методик, невміння користуватися певними технічними засобами дослідження або найбільш ефективними методами у даній конкретній ситуації, чи причиною неправильної оцінки ідентифікаційного значення ознак, результатів отриманих досліджень й т.п.); певного впливу на нього матеріалів справи, висновків і методик попередніх експертиз; особисті дефекти органів зору та інших органів чуття; психічний стан експерта (перевтома, хвороба); логічні дефекти та ін. [1, с. 44].

Крім того, експертні помилки поділяють на процесуально-правові, організаційно-технічні та методичні, оскільки причинами, які їх викликають, можуть бути недоліки процесуального або організаційного характеру, чи, знову-таки, допущені внаслідок недотримання (порушення) тих чи інших методик експертного дослідження.

Так, основною причиною *процесуально-правових* експертних помилок можуть бути порушення слідчим (судом) або екпертом відповідних норм кримінально-процесуального закону та окремих положень інструкцій про порядок призначення і проведення судових експертиз. До них належать: порушення процесуальних правил отримання зразків для порівняльного дослідження; недотримання екпертом меж своєї компетенції; необґрунтованість, недостатня мотивованість висновків або їх обґрунтування не результатами дослідження, а матеріалами справи; самостійне збирання екпертом додаткових матеріалів для проведення експертизи (наприклад, зразків для додаткового дослідження) тощо.

Організаційно-технічні причини зумовлюють порушення основ організації та технічного забезпечення експертного дослідження, зокрема, призначення експерта з неналежною професійною підготовкою, застосування останнім приладів, що не пройшли сертифікації чи метрологічної атестації, використання ним застарілих ГОСТів (або іншої технічної документації) тощо.

Методичні помилки можуть бути наслідки прорахунків як слідчого (суду) під час підготовки матеріалів на експертизу, так і самого експерта у процесі проведення експертного дослідження. До них, зокрема, належать: порушення правил відбору, зберігання й упаковки наданих на експертизу об'єктів; поверхове або неповне дослідження і пов'язане з цим невиявлення екпертом певного комплексу ідентифікаційних ознак отриманих для експертизи об'єктів при їх роздільному дослідженні; звуження завдань експертного дослідження; використання екпертом недостатньо ефективних методів; неправильна оцінка ним отриманої інформації та ін. [2, с. 36].

Експертні помилки можна виявити, наприклад, під час: перевірки безпосередньо екпертом ходу і результатів власно проведеного ним дослідження на будь-якому його етапі (особливо на етапі синтезу і формулювання висновків); аналізу й обговорення результатів дослідження

комісією експертів (при проведенні однорідної, комплексної чи комісійної експертизи); аналізу експертом висновків попередньої експертизи у разі проведення повторної експертизи; перевірки перебігу і результатів експертного дослідження слідчим, який був присутнім під час проведення експертизи; оцінки висновку експерта слідчим або судом (першої і наглядової інстанції) [3, с. 20].

Для кримінального судочинства суттєвим є вивчення тих помилок, які призвели до неправильного висновку експерта і залишилися непоміченими під час його оцінки слідчим або судом. Якщо такий висновок було покладено в основу процесуального рішення, що визначило подальшу долю кримінального провадження (судового вироку, постанови про закриття справи), керівник експертного закладу повинен поставити до відома про виявлену експертну помилку орган, який призначив експертизу, а під час безпосереднього виявлення помилки останнім – він має поінформувати про це відповідну інстанцію або органи прокуратури.

Експертні помилки можуть бути виявлені серед іншого під час узагальнення експертної практики з науковою метою. У таких випадках важливо не лише з'ясувати мотивацію неправильного рішення експерта, й вивчати можливий вплив тих чи інших факторів, особливо психологічного характеру. Причому, його особистісні фактори мають враховуватись у першу чергу, оскільки будь-який експерт є самостійною посадовою особою, формулює висновок від свого імені і вільно приймає відповідні рішення, які значною мірою залежать від його професійної майстерності й особистих якостей. Не менш важливе значення в цьому процесі відіграє і суб'єктивне ставлення експерта до можливості допущення ним професійної помилки: або він свідомо допускає порушення, вважаючи його несуттєвою складовою відповідної методики дослідження, або добросовісно помиляється відносно правильності своїх знань і професійних навичок.

У будь-якому випадку кожному судовому експерту варто пам'ятати, що лише за умов достатньої професійної компетентності, чіткого дотримання вимог процесуального законодавства та неухильного застосування відповідно до принципів експертних досліджень новітніх сучасних методик, можна підвищити якість експертних висновків та мінімізувати можливість виникнення експертних помилок.

Зрозуміло, що шляхи запобігання експертних помилок багато в чому визначаються різновидами й специфікою судово-експертних досліджень, проте існують деякі загальні для всіх видів судової експертизи вимоги, за умови дотримання яких попередження та своєчасне виправлення помилок [4, с. 105] уявляється цілком реальним. Це, по-перше, – впровадження в експертно-судову практику сучасних досягнень науково-технічного прогресу, новітніх технологій, розвиток її інформаційного забезпечення. По-друге, – це належний відомчий контроль за проведенням експертиз у судово-експертних закладах з боку їх керівників, із залученням до цього процесу найбільш підготовлених фахівців-експертів з достатнім професійним досвідом. По-третє, – це покращення підготовки і перепідготовки експертних

кадрів, а також вдосконалення організаційно-тактичних основ взаємодії слідчих і суддів з експертними закладами. Наприклад, це може бути консультування під час призначення експертизи, відбору зразків, систематичного навчання слідчих основам судової експертизи тощо [5, с. 8].

Підсумовуючи, варто наголосити, що в умовах євроінтеграції і реформи системи правоохоронних і судових органів значно зростає роль судових експертів, які (як і суб'єкти будь-якої іншої галузі людської діяльності) не застраховані від прийняття неправильних рішень і допущення помилок. Помилки були, є і залишатимуться поки що об'єктивною реальністю, але, навіть не зважаючи на їх переважно ненавмисний характер, вони не тільки не сприяють об'єктивному, швидкому і повному розкриттю злочинів, але й зачіпають суттєві соціальні суспільні інтереси, а тому потребують системного комплексного підходу щодо їх своєчасного й ефективного запобігання (втім, це вже – теми окремих, не менш цікавих наукових дискусій та обговорень).

Список використаних джерел

1. Зинин А.М., Майлис Н.П. Судебная экспертиза. – М.: Право и закон, 2002. – 318 с.
2. Клименко Н.И. Экспертные ошибки и их причины // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1988. – Вып. 37. – С. 35-38.
3. Предупреждение экспертных ошибок / Под. ред. Р.С. Белкина, А.К. Педенчука. – М.: ВНИИСЭ, 1990. – 419 с.
4. Макушина Г.Б., Вермель Й.Г., Кочнева Л.В. Понятие, причины и профилактика экспертных ошибок // Судебно-экспертное исследование человека и его деятельности. – Свердловск, 1985. – С. 104-109.
5. Абрамова В.М. Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Абрамова Валентина Михайлівна; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 18 с.

Погрібінченко Я.О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ БІОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

У процесі розслідування кримінальних правопорушень постійно виникає потреба у розшуку і подальшому ототожненні різних біологічних об'єктів, а також в отриманні необхідної інформації про них. Виконанню цього завдання сприяють криміналістичні обліки, які ведуться, в основному, підрозділами органів внутрішніх справ.

Криміналістичний облік – науково-обґрунтована система фіксації і зосередження об'єктів або відомостей про ці об'єкти, що мають криміналістичне значення.

За допомогою кримінальної реєстрації виконуються такі основні завдання: